

Når vagthunden bliver hyrdehund

Mogensen, Kirsten

Published in:
Morgenavisen Jyllands-Posten

Publication date:
2001

Document Version
Tidlig version også kaldet pre-print

Citation for published version (APA):
Mogensen, K. (2001). Når vagthunden bliver hyrdehund. *Morgenavisen Jyllands-Posten*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Når vagthunden bliver hyrdehund

Journalister i U.S.A. bidrog til krise management efter terrorangreb

Af Kirsten Mogensen. Trykt i Morgenavisen Jyllands-Posten 30. september 2001

11. september startede som en helt almindelig tirsdag på Louisiana State University i USA. På journalistisk mødte de første studerende kl. 7.40 for at høre professor Louis A. Day forklare sin fremragende teori om, hvordan journalister ideelt set bør tage stilling til etiske dilemmaer.

Journalister har presseetiske regler, men ofte står de i den situation, at de ved at overholde én regel bryder en anden, og situationen bliver ikke lettere af, at journalister også er mennesker, som forventes at overholde samfundets almindelige moralnormer. Day siger, at man når frem til velbegrundede etiske afgørelser ved først at gøre sig klart, hvilke moralske værdier, der er involveret. Derefter at afveje de forskellige værdier mod hinanden - herunder overveje, hvilke løsningsforslag, der vil medføre mindst skade for de involverede parter. Det leder frem til en etisk afgørelse, som journalisten kan forsvare offentligt.

De studerende forsøgte at holde sig vågne på trods af, at teoretisk etik er jammerligt kedeligt for unge mennesker, der endnu ikke har været konfronteret med virkeligheden som journalister.

Virkeligheden blev bragt til klasselokalet af Days kæreste: Et antal fly var blevet kapret og et af dem var fløjet ind i World Trade Center i New York:

"Can you believe that this is happening all over USA?", sagde hun, og i samme øjeblik var vi i løb efter hende på vej til nærmeste tv skærm, hvor vi iagttog, hvordan det andet fly ødelagde resten af World Trade Center, hvordan tusindvis af mennesker flygtede fra Manhattan, hvordan et fly droppede ned i Pentagon og et andet i Pennsylvania, mens alle andre fly blev dirigeret væk fra USA's luftrum og præsident Bush forsøgte at krydse USA uden at blive skudt ned. Panik og kaos.

Tv-stationer var lige så uforberedte som os andre og måtte improvisere. CNN's Carol Lin kl. 8.48:

Vi har lige modtaget dette. Det I ser er vores direkte transmission, det er tydeligvis et meget ubehageligt syn. Det er World Trade Center, og der er ukonfirmerede oplysninger om, at et fly her til morgen er stødt ind i et af tårnene på World Trade Center. CNN er netop nu begyndt at indsamle oplysninger og prøve at finde ud af, hvad der er sket...

Jeg fulgte dækningen på den amerikanske udgave af CNN resten af dagen og er meget imponeret af deres dækning i denne krisesituation. Nogle af de meddelelser, som blev gentaget igen og igen i det første døgn bidrog til at skabe tillid og undgå, at panikken fik lov at brede sig. F.eks.:

"Døm ikke folk, før vi er sikre på, hvem de ansvarlige er", "vi bor i et land med lov og orden. De ansvarlige for terrorangrebet vil blive fundet og dømt", "dette er en krig imod demokratiet", "regeringen har fuld kontrol over situationen", "amerikanerne hjælper", "vi er ét folk bestående af kristne og muslimer, sorte, hvide og arabere. Vi er alle imod terror og for fred."

MR: Medier må lære at dække terror

USA oplevede den dag den værste terroraktion i landets historie. Kampen mod terror er – som præsident Bush har sagt – en langvarig affære. På en måde kan man sammenligne terrororganisationernes opbygning med Internettet. Lige som man ikke kan ødelægge nettet ved at ødelægge en enkelt computer, så kan man ikke bekæmpe terror ved at bombe en enkelt afdeling. Terroristerne er ikke bundet til geografisk afgrænsede steder, som nationerne, men er fragmenter i vort samfund, og vi ønsker ikke at ødelægge velfungerende samfund eller ramme uskyldige i kampen mod terroristerne. Men vi er nødt til at bekæmpe terroristerne.

I denne kamp er mediernes dækning helt afgørende. Sjældent har vi som borgere været så afhængige af, at journalister forstår deres etiske ansvar over for os som samfundsborgere. CNN's dækning var et eksempel på, at fremragende journalister med en dyb forståelse for deres fag, dets normer, traditioner og etik lynhurtigt forstod at anvende Louis Days teoretiske model i praksis og derfor traf moralsk velbegrundede beslutninger. De fulgte ikke bare de presseetiske regler, men hævdede sig op over dem, hvor det var nødvendigt ud fra en moralsk afvejning af værdier. F.eks. står der i de ”vejledende regler for god presseskik”, at det er massemediernes opgave at bringe korrekt og hurtig information. Men da præsident Bush under en mellemlanding holdt pressemøde i Louisiana den 11. september, ventede journalisterne med at fortælle om det, til han var taget herfra igen. Hensynet til præsidentens sikkerhed blev tillagt større værdi.

Desværre må vi forvente at se flere terroraktioner i demokratiske lande i de næste ti år. Som journalistlærer bliver det bl.a. min opgave at forklare nye journalister, hvordan de nye opgaver er forenelige med pressens traditionelle forståelse af sig selv som demokratiets vagthund. Demokratiet har altid været truet af individer og grupper, som ville gennemtvinge deres egne særinteresser, hvad allerede Platon beskrev i sit værk ”Staten”.

MR: Journalistikkens sjæl

Journalister har i vores verdensdel traditionelt opfattet sig selv som demokratiets medspillere. Den selvforståelse går helt tilbage til Daniel Defoe, som er mest kendt for at have skrevet romanen *Robinson Crusoe*, men som i 1600 – 1700 tallet kæmpede for demokrati, ytringsfrihed og religionsfrihed i London. Han udgav i ti år avisen *Review* og er en slags stamfar for vor tids journalistiske selvforståelse. Han er værd at fremhæve her, fordi han forstod vagthundens dobbelte rolle. Han kæmpede for demokrati og imod magtmisbrug. Truslerne mod demokratiet kan nemlig både komme udefra og indefra.

Indefra trues demokratiet af folk, som er valgt eller ansat til at løse opgaver for samfundet, men som enten udnytter deres magt til personlig fordel, eller som ikke er kvalificerede eller ansvarsbevidste nok. Det er vigtigt, at journalister udfylder deres rolle som demokratiets vagthund ved at afdække og beskrive magtmisbrug og betydelig embedssvigt, så korrupte magthavere kan blive skiftet ud og vore samfundsinstitutioner fungere optimalt. Det er bl.a. derfor, vi har aktindsigt i den offentlige forvaltning, og de fleste uddannede journalister er helt fortrolige med den rolle som vagthund.

Det kniber mere med at håndtere de trusler, som kommer udefra. Det kan f.eks. være personer og grupper, der har interesse i at manipulere den demokratiske debat inden for afgrænsede områder, fordi det tjener deres egne økonomiske interesser eller ambitioner om magt. Generelt er mediernes indhold i skræmmende omfang styret af PR-folk og spin doctors, som ikke anser det for deres vigtigste opgave at sikre et velfungerende demokrati, men at hjælpe deres klienter til penge og magt. Her er det vagthundens opgave at afdække manipulationen.

Men truslerne mod demokratiet kan også komme fra terrorister, og i disse tilfælde må vagthunden sikre, at terroristerne ikke får held til at nedbryde selve fundamentet for et demokrati ved at sprede frygt, så folk går i panik og begynder at bekæmpe uskyldige medborgere. I tilfælde af terror har pressen altså et ansvar for at skabe en følelse af trykthed, tillid, orden og sikkerhed midt i kaos. Paradoksalt nok kan det indebære, at nogle fundamentale journalistiske og demokratiske værdier i en periode sættes ud af kraft, fordi journalisterne ved at veje værdierne mod hinanden finder det mere vigtigt at bidrage til social orden end at påpege fejl. Lad mig give et:

I et demokrati anses det for positivt, at folk udtrykker forskellige meninger. Ved at lytte til hinanden, kan vi få nye ideer og en stadig bedre forståelse af verden. Gennem debatter og afstemninger kan vi ideelt set løse konflikter uden brug af vold, og derfor ønsker vi i et demokrati at få meningsforskelle frem i lyset. Det er da også barnelærdom for journalister, at de bør høre alle relevante parter, før de fortæller en historie. Denne meningsforskel kalder journalister ”konflikt”, og den bør normalt være en del af enhver væsentlig journalistisk historie.

MR: Ytringsfrihed
begrænses

Et terrorangreb på USA er naturligvis i sig selv en konflikt, men det er en fysisk konflikt, og meningen bag var ikke tydelig de første 24 timer, for ingen påtog sig ansvaret og forklarede meningen med det.

I sin dækning brød CNN med normale principper for journalistisk dækning ved at fokusere på enighed i befolkningen frem for konflikt. Hvis der var arabiske amerikanere, som fejrede terrorangrebet, så blev de ikke hørt. Det gjorde derimod de mange amerikanske muslimer, som tog afstand fra det. Nogle amerikanere vendte i deres chokerede tilstand deres vrede mod uskyldige arabiske amerikanere, men sådanne racister fik ikke adgang til en mikrofon på CNN, og deres demonstrationer blev ikke dækket. Derimod blev de gang på gang fordømt af det officielle USA og altså uden mulighed for at forsvare sig.

Normalt ville journalister straks begynde at finde fejl hos de offentlige myndigheder, politiske partier ville beskyldte hinanden for ansvaret, og hvis brandmænd, politifolk og hospitaler fejlede ville de blive hængt ud i medierne, hvilket er helt i overensstemmelse med journalistiske og demokratiske idealer. Men her oplevede vi, at partierne pludseligt var helt enige og udtrykte fuld tillid til præsidenten, samt at brandmænd, politifolk, ofre for terroraktionerne og bloddonorere over hele landet igen og igen blev omtalt som helte.

CNN og en række andre medier påtog sig reelt ansvaret for at bringe det amerikanske samfund gennem de første og helt afgørende timer i den hidtil alvorligste krise i det amerikanske samfund. Det slap de rigtig godt fra.

Der var i de første dage angiveligt nogle hundrede uacceptable angreb på amerikanere, der stammede fra Mellemøsten eller som lignede arabere. Mine kolleger fortæller f.eks. med foragt om en lytter, som ringede til et direkte radioprogram for at

kritisere en arabisk amerikansk ejer af en lille sandwich restaurant, hvorefter restauranten blev invaderet af vrede lyttere. Myndighederne greb hurtigt ind og fik chikanen stoppet, men eksemplet viser, hvilke kræfter, medierne kan antænde under en krise, som den i USA, hvis de ikke er bevidste om deres ansvar. Hvis ikke CNN og andre toneangivende medier havde udvist ansvarlighed, kunne vreden måske have antændt en borgerkrig. Det havde terroristerne sikkert gerne set, men det havde ikke gavnet demokratiet.

MR: Fokus på det gode

Ved at fokusere på hjælpearbejdere som helte præsenterede medierne befolkningen for positive måder at bruge vredens energi på, og de formidlede et billede af, at USA er fuld af kærlige, omsorgsfulde og modige mennesker. En stærk kontrast til terroristernes kynisme. Ved at give stemme til hundredvis af efterladte, der udtrykte sorg og roste de døde, gav de seerne mulighed for at bearbejde chokket og sorgen. Ved at formidle et billede af enige politikere, af god efterforskning og af vilje til handlekraft, formidlede de midt i kaos den relative ro, som er nødvendig for at et demokrati kan fungere.

Først når vi er ude over den værste panik, kan vi igen begynde at lytte til hinandens forskellige meninger og verdensbilleder. I USA er det da også blevet hverdag igen. Studerende jogger roligt rundt om universitetets sø, spiser på de mange gode restauranter, danser, spiller amerikansk football og forbereder sig til deres tests. Her er en udbredt tillid til, at USA vil få succes i sine bestræbelser på at sikre demokrati, frihed og fred, selv om det er et langvarigt projekt.

Og journalistikken er ved at finde tilbage i sin normale rolle. Her er heldigvis ikke længere brug for krise management, men for udveksling af synspunkter om, hvordan vi bedst bekæmper terrorismen, styrker økonomien og får hverdagen til at fungere optimalt. Det kræver traditionel god kritisk journalistik.

Kirsten Mogensen er lektor på RUC Journalistik, men er p.t. gæsteprofessor ved Louisiana State University. Hun er forfatter til *Arven. Journalistikkens traditioner, normer og begreber*, som udkom på Roskilde Universitetsforlag, 2000.